

אזרחות

שכבת גיל	חטיבה
חינוך לחשיבה	שאלות מסדר חשיבה גבוה
נושא	שלטון החוק
משך הזמן	יחידת הוראה
כתבו	שש יצחקי ושאול וייגרט
מסגרת הפיתוח	השתלמות חט"ב

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי
חינוך לחשיבה

1. שלטון

מה אנחנו מבינים מהמילים: שלטון העם? הכוח נמצא בידי העם.

מה אנחנו מבינים מהמילים: הגבלת השלטון? הכוח נמצא בידי השלטון ולכן יש צורך להגביל אותו.

מה אנחנו מבינים מהמילים שלטון החוק? לחוק יש כוח. לחוק יש כוח? רק אם האנשים מאמינים בו, מצייתים, מכבדים, לנייר עצמו אין כוח אין לו כלום הוא לא שולט. חוקת ברה"מ אוסרת אנטישמיות אז מה לא היתה אנטישמיות בעידוד השלטונות. אז מה לא אנשים שולטים במדינה דמוקרטית? אנשים שולטים בעזרת החוק.

2. חוק

אילו חוקים אתם מכירים?

חוק אינו מתקיים רק בין אזרח למדינה. אלו עוד חוקים אתם מכירים/

אלו סוגי חוקים אתם מכירים?

- חוקי ספורט- החוקים של משחק כדורגל? (מגרש, 11 שחקנים אסור לגעת ביד, שופט 90 דקות) .
- חוקי טבע.
- חוקי פיזיקה. כובד, מים בדלי מסתובב (גרביטציה)
- חוקי דת – על מי זה חל, מי קובע, מה קורה שלא מקיימים.
- חוקי משפחה- ארוחת ערב ביום שישי, תורנות מדיח, את מי זה מחייב? איך מחליטים את זה.
- חוקי בית ספר - לא שותים, לא מעשנים, בחוץ רק בהפסקות, משמעת, מי קובע את זה, האם יש זכות ערעור.

האם חוקי מדינה דומים או שונים לחוקים האחרים? מסתבר שלמילה/ מושג חוקים יש משמעויות שונות הם יכולים להיות גם נורמות כללי התנהגות, מקור החקיקה יכול להיות שונה העונשים על ההפרה מה עוד?

מה עושים החוקים? חוק עוסק בזכויותיו ובחובותיו של האזרח ומגדיר מה מותר ומה אסור. החוק הוא אמצעי עליון להגבלת השלטון.

מה זה בכלל חוק?

הגדרה חוק: כלל עליון שקבע בית המחוקקים במדינה. חוק במדינה דמוקרטית חייב להתקבל בהתאם לכללי ועקרונות הדמוקרטיה ואסור לו לנגוד אותם. החוק מחייב את כל אזרחי המדינה ותושביה. חוק מתקבל בתהליך מורכב ובהסכמת הרוב. כל חוק כולל גם את העונש על הפרתו. החוק הוא אמצעי עליון להגבלת השלטון. חוק מדינה הוא עליון על כל הוראה, צו, נורמה או כלל שנקבעו במוסד כלשהו במדינה ובחברה ולאילו אסור לסתור אותו. חוק עוסק בזכויותיו ובחובותיו של האזרח ומגדיר מה מותר ומה אסור ובסמכויות רשויות השלטון

במדינה דמוקרטית כל מה שלא כתוב בחוק הוא מותר.

3. מה בין חוקים במשטר דמוקרטי ללא דמוקרטי .

האם חוקים יש רק במשטרים דמוקרטים.

האם לכל מדינה בעולם יש חוקים? (כן) מה אם כך ההבדלים בין שלטון החוק במדינה דמוקרטית ללא דמוקרטית?

<u>שלטון החוק במדינה דמוקרטית</u>	<u>שלטון החוק במדינה דמוקרטית</u>
- מקור החוק באמנה חברתית, כלומר, הסכמה כללית של האזרחים להקמת מסגרת מדינית משותפת ומסירת ההגנה על הזכויות ועל החירויות לשלטון.	- מקור החוק בשליט: יחיד, קבוצה או מפלגה אחת..
- החוק הוא הדבק בין היחידים והקבוצות ששונים בצרכיהם ובשאיפותיהם.	- החוק חל רק על העם ולא על השליט.
- האזרח והשלטון כפופים לחוק.	- השלטון לא כפוף לחוק אלא מעל החוק.
- האזרח והשליט שווים בפני החוק.	- אכיפת הציות לחוק על כלל האזרחים על ידי:
- החוק בעצם מבטא את הסכמת האזרחים לשלטון.	1. חינוך לציות עיוור. 2. תעמולה ושטיפת מוח. 3. אמצעים אלימים.

האם כל חוק שנחקק במדינה דמוקרטית הוא בסדר?

חוק ראוי הוא חוק ההולם את ערכי הדמוקרטיה - רק במקרה של שלילת הדמוקרטיה הוא יכנס להגדרה של חוק לא ראוי, מקרה של הגבלת עקרונות דמוקרטים לא הופך חוק לבלתי ראוי.

האם כל חוק הוא ראוי ? (דוגמאות מההיסטוריה : חוקי הגזע בגרמניה, על חוק מקרקעי ישראל מתח בג"צ ביקורת נוקבת וקבע שהוא חוק שצריך להתבטל, (להמציא דוגמאות) משאל עם שהרוב הקובע יהיה של 75% הצעת סילבן עריצות המיעוט, מס הכנסה של 70% על בעלי הון לא צודק אבל ראוי.

כל אחד כותב חוק ראוי וחוק לא ראוי

שלטון החוק במדינה דמוקרטית

אחד העקרונות המאפיינים שלטון דמוקרטי הוא עקרון שלטון החוק המתייחס לשוויון בפני החוק, לכפיפות לחוק ולחשיבות הציות לחוק.

<u>מובן מהותי לשלטון החוק</u>	<u>מובן פורמאלי לשלטון החוק</u>
- תוכן החוק חייב להיות מוסרי, מתאים לערכי הדמוקרטיה ולערכי החברה.	- המובן הפורמלי, רשמי הוא סה"כ הכללים שעל פיהם נחקק החוק וכן סה"כ הנהלים על-פיהם אוכפים את החוק.
- החוק מגן על זכויות האדם, האזרח והמיעוט, מונע עריצות ויוצר איזון בין צורכי הכלל והפרט.	- החוק נחקק ע"י נציגי העם שנבחרו לרשות המחוקקת בבחירות שוות כלליות וחופשיות.
- אם נחקק חוק שפוגע בזכויות הפרט והמיעוט – ניתן לבטלו. החוקה מאפשרת ביטול חוק זה.	- החוק קובע את גבולות המותר והאסור לאזרח ולשלטון.
- בישראל אין חוקה ולכן זהו תפקיד בג"צ.	- החוק קובע את הזכויות והחובות של האזרח ושל השלטון.
- חובת הציות לחוק חלה על כולם אבל אסור לציית לפקודה בלתי חוקית בעליל וחובה לצאת נגדה.	- החוק צריך להיות ברור גלוי וידוע.
	- חובת הציות חלה על כולם ויש לאכוף את החוק על כולם.

4. שלטון החוק.

במה מתבטא עקרון שלטון החוק במדינה דמוקרטית?

- עקרון זה מבוסס על הרעיון של "האמנה החברתית" ולפיה יש הסכמה בין האזרחים ובין השלטון על הצורך החברתי בחוקים ומוסד של נבחרים הוא שיכתוב אותם.
- הרשות המחוקקת היא המחוקקת את החוקים כיוון שנבחרה בבחירות דמוקרטיות חופשיות על ידי נציגי העם.
- כלל האזרחים ורשויות השלטון כפופים לחוקים אלה.
- רעיון שלטון החוק הוא שאין אדם במדינה הדמוקרטית מעל החוק ובכלל זה אנשי השלטון.
- שלטון החוק מותנה בשוויון בפני החוק.

5. שוויון בפני החוק

מה זה שוויון בפני החוק? איפה זה לא מתקיים? בהרבה מאד מדינות בעולם.
האם יש שוויון בפני החוק בישראל? מבחן בוזגלו, מי שיש לו כסף לוקח עורכי דין
משובחים. 3 ראשי ממשלות + נשיא נחקרו + חברי כנסת + ראשי הבנקים.
גם אם יש חסינות שופטים שרים נשיא חברי כנסת זה במסגרת החוק
ככלל התשובה היא בהחלט כן.

6. כוח החוק (אכיפת החוק).

למה אנחנו מקיימים את (רוב ?) חוקי התעבורה ?

א. מבינים שמטרתם להגן על חיינו.

ב. מפחדים מעונש (נידות מקרטון, הודעות ברדיו איפה יש אכיפה מוגברת, מצלמות, נידות סמויות).

את רוב החוקים אנחנו מקיימים בגלל א או ב ?

אלו חוקים הרבה אנשים לא מקיימים ? למה (חייבים לצאת מהבית עם תעודת זהות או לא לעבור גם בקמ"ש אחד את המהירות המותרת) .

אכיפה.

מול כמה מפירי חוק יכולה המדינה להתמודד ?

מה האמצעי החשוב והיעיל ביותר לשמירת החוקים ? חינוך. רעיון שלטון החוק מתבסס על ההנחה שרוב מוחלט של האזרחים מוכן ורוצה לציית לחוקים ושאין צורך להבטיח את קיום דבר החוק רק באמצעי אכיפה של השלטון.

מה הבסיס התיאורטי של הציות לשלטון החוק ? רעיון האמנה החברתית.

רעיון שלטון החוק יוצא מההנחה שבית המחוקקים לא יחוקק חוקים אנטי דמוקרטים הנוגדים את רוח הדמוקרטיה וערכיה, כלל זה הוא תנאי לכך שהאזרח אכן יציית לחוק. **אילו תנאים צריכים להתקיים כדי שלחוק יהיה כוח ?** פומביות, סמכות המחוקק, חינוך הבנה למהות הדמוקרטיה, אמצעי אכיפה.

האם חייבים לציית לכל חוק ותמיד ? כן אלא אם הוא בבחינת "פקודה בלתי חוקית בעליל או פגיעה משמעותית בחופש המצפון (בישראל רק גיוס בנות) .

7. עקרונות דמוקרטים שבאים לביטוי בשלטון החוק.

1. שלטון העם: החוקים נחקקים ע"י נציגי העם שנבחרו לרשות המחוקקת, ומהווים ביטוי לרצון העם.
2. הכרעת הרוב: החוקים מתקבלים ע"י הכרעת הרוב בוועדות הכנסת, ובמליאת הכנסת.
3. הסכמיות: שלטון החוק מבטא את ההסכמה החברתית: ע"י שלטון החוק ניתן לקיים חיים נורמאליים ללא פחד, תוך שמירה על זכויות האדם האזרח והמיעוט.
4. פלורליזם: בתהליך החקיקה הארוך יש אפשרות לשמוע דעות בעד ונגד החוק, בכנסת ובציבור, כמו כן יש אפשרות לכל מפלגה ולכל אחד להגיש הצעת חוק.
5. הגבלת השלטון: השלטון חייב לפעול רק ע"פ החוק ולכן השלטון מוגבל ע"י החוקים
6. שוויון: כל האזרחים שווים בפני החוק, ללא הבדל: דת, גזע, מין, מעמד, השכלה, תפקיד, וכו'....

8. סיכום, חשיבות שלטון החוק במדינה דמוקרטית.

א. שלטון החוק מחזק את ההסכמיות בחברה (כלומר את העובדה שיש בה כללי משחק מקובלים).

ב. שלטון החוק מאפשר לאזרחים במדינה ליהנות מביטחון ואספקת שירותים חברתיים וכלכליים.

ג. שלטון החוק שומר על זכויות האדם והאזרח, אין לפגוע בזכויות האזרח אלא בהתאם לחוק.

ד. שלטון החוק מחזק את עיקרון הגבלת השלטון.

אפשרות לשאלות לכיתה (לא חובה)

מדינה לא דמוקרטית (דיקטטורה)	מדינה דמוקרטית	
השלטון.	העם באמצעות נציגיו	מי מחוקקת את החוקים?
לא	כן	האם השלטון כפוף לחוק?
פחד	הכרה בחשיבותו (כחלק מהסכמיות הדמוקרטית)	מקור הציות (הסיבה שמצייתים לחוקים)
לרוב, לא בהתאם לעקרונות הדמוקרטיה.	לרוב בהתאם לעקרונות הדמוקרטיה	תוכן החוק

- מעורבות האזרחים במשטר דמוקרטי. אין תוספת.

- תפקיד התקשורת בחברה דמוקרטית.

א. סיעור מוחות : **מה הם תפקידי התקשורת בחברה דמוקרטית ?**

ביקורת על השלטון, הגבלת השלטון, הגנה על זכויות האדם, חשיפת עוולות, חשיפה

של מה שקורה/רעיונות חדשים,

ב. סיעור מוחות : **אילו בעיות עולות בנושא התקשורת בחברה הדמוקרטית?**

צנעת הפרט, אמת בפרסום, חרצופים (דן מרידור), עתונות צהובה, פופוליטיקה

(אלימות מילולית), רייטינג,